

*Tokodi-Lengyel Anna*¹

A TRANSZGENERÁCIÓS ÖRÖKSÉGEK LELKIGONDOZÓI JELENTŐSÉGE
A BIBLIAI ÖRÖKSÉGFOGALOM TÜKRÉBEN

ABSTRACT

The Pastoral Significance of Transgenerational Inheritance through the Lens of the Biblical Concept of Inheritance

Drawing on an interdisciplinary literature review, this paper examines the pastoral significance of transgenerational heritage in dialogue with the biblical concept of inheritance. While transgenerational research primarily investigates the transmission of patterns, trauma, beliefs, and resources, the biblical understanding of inheritance offers a broader theological framework. The study first outlines the principal mechanisms of transgenerational transmission and highlights the role of inheritance within family systems. It then examines the biblical concept of inheritance in both the Old and New Testaments, demonstrating that it extends beyond material and familial transmission to emphasize its covenantal, eschatological, and Christ-centered dimensions. By comparing these two perspectives, the paper argues that pastoral care is enriched by integrating insights from transgenerational research with theological anthropology. Although Christian individuals are shaped by their transgenerational inheritance, their identity is ultimately grounded in God's promise and the inheritance received through Christ. This perspective enables the reframing of personal and family narratives within the theological horizon of God's promised inheritance, thereby providing a transformative resource for pastoral caregiving.

Keywords: transgenerational inheritance; transgenerational atmosphere; Biblical concept of inheritance; Christian hope; identity.

1 Tokodi-Lengyel Anna, református lelkész, tokodi-lengyel.anna@reformatus.hu.

BEVEZETÉS

Az utóbbi években egyre több tudományos munka és tudomány-népszerűsítő írás is született a transzgenerációs örökségekről, hatásokról. Ezek egy része fájdalmas, történelmi eredetű és mindmáig feldolgozatlan. A 20. század potenciálisan traumatizáló eseményeit, veszteségeit, a háborúk, a holokauszt, a diktatúrák áldozatainak és elszenvedőinek számát tekintve kivüláglík, hogy a jelenlegi magyar lakosság legtöbbje a felmenői között nagy valószínűséggel talál érintetteket.² Mindezek miatt a transzgenerációs szemlélet alkalmazása a lelkigondozásban is indokolt. Jelen tanulmány ehhez kíván támpontokat gyűjteni, valamint felmutatni azt, hogy a keresztyén lelkigondozó mennyiben tekinthet másként a transzgenerációs örökségekre a bibliai örökségfogalom ismeretében.

Főként arra a kérdésre keresünk választ, hogy mi az, amiben a Bibliából megismerhető örökség fogalma túlmutat mindazon, amit a felmenőinktől kaptunk, valamint az Isten által nekünk ígért örökség megismerése mennyiben lehet a transzgenerációs örökségeink feldolgozásában támpont, remény- és erőforrás. Ennek érdekében a tanulmány igyekszik felvázolni a transzgenerációs öröklődés legfőbb mechanizmusait és hatásait, hogy a teológiai örökség fogalommal átértékelve, olyan lehetséges kapcsolópontokat keres, amelyek a lelkigondozásban szolgálhatnak új megközelítésként.

TRANSZGENERÁCIÓS SZEMLÉLET

A transzgenerációs örökségek azok a tudatosan vagy tudattalanul továbbadott mintázatok, érzelmi lenyomatok, hiedelmek, viselkedési sémák, valamint traumák vagy erőforrások, amelyek egy családi rendszeren belül generációról generációra átadódnak, és befolyásolják az utódok életét, kapcsolatait és identitását. A transzgenerációs szemlélet ezeket az örökségeket, hatásokat és továbbadásuk mechanizmusait kutatja.

A transzgenerációs hatások kutatása egy évtizedek óta sokakat érintő interdiszciplináris terület. Eleinte inkább a traumákra összpontosítottak, de egyre többször kerülnek fókuszba más hatások, illetve az átfogóbb örökségfogalom.³ E fo-

2 ZSENI Annamária: Életszöttek motívumok. In: Zseni Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*. Budapest, Animula Kiadó, 2020, 157. – A szerző a fent felsoroltak mellett a következőt is állítja: „A teljes populáció jelentős hányada valamilyen formában traumatizáltnak tekinthető.”; Hasonlóan vélekednek Bakó Tihamér és Zana Katalin, közös könyvükben azt írják, hogy a magyar társadalomban „a II. világháborút követően tulajdonképpen a mai napig nem történt meg sem a holokauszt, sem a kommunista rendszer traumájának az egész társadalmat felölelő feldolgozása, nem folyt párbeszéd, amely a sorozatos és egymáshoz szervesen kapcsolódó traumákban érintett valamennyi csoportot képes lett volna bevonni.” – BAKÓ Tihamér – ZANA Katalin: *A transzgenerációs trauma és terápiája. A transzgenerációs atmoszféra*. Budapest, Medicina Kiadó, 2022, 60.

3 HÉZSER Gábor: Létezik-e „kollektív trauma” – és ha nem, miért igen? – Egy összetett fogalomkonstrukció pasztorálpszichológiai megközelítése. In: *Embertárs. Ökumenikus lelkigondozói és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita Kiadó, 18(2020/3.), 203–215, 212.

lyamatok⁴ aspektusait a különböző tudományterületek vizsgálják, ezért a traumák átadásának mikéntjére is több modell született. A kutatók egyetértenek abban, hogy ez a terület még nincs teljesen kiaknázva: „az átadás még ma is igazi rejtély, nem állíthatjuk, hogy pontosan értenénk, mikor, mi, hogyan történik”,⁵ korábbi művekben⁶ is tudományos alázattal vallják be a szerzők, hogy nem született még átfogó elmélet a transzgenerációs örökségek kérdésében.

A fogalom meghatározásában is eltéréseket vehetünk észre. Schützenberger a transzgenerációs átvitelnek szűk jelentését vázolja, elhatárolva azt a láthatatlan lojalitástól és az intergenerációs átviteltől.⁷ Más kutatók transzgenerációsnak tekintik azokat a hatásokat is, amelyek ugyan nyíltan adódnak tovább, de feldolgozatlanul áll mögöttük (akár nonverbális transzmisszióról és érzelmi reakciókról legyen szó, akár a transzgenerációs atmoszféráról, vagy azokról a megjegyzésekről, gyakran hangoztatott mondásokról, amelyek nem a jelenhez kapcsolódnak, hanem a traumatizáló múlt tanulságait ismétlik).⁸

A nemzedékeken átívelő átörökítés módozatai alapján történő kategorizálás is gyakori, például Szemerey Márton pszichodinamikus, neurobiológiai, rendszer-szintű átadást különböztet meg.⁹

A transzgenerációs hatások kutatásának kezdetei

A trauma lelki értelemben vett fogalmáról már a 19. század végén kezdtek írni, eleinte szervi okokat feltételeztek, de a századfordulóra már többen lelki folyamatként értelmezték, és megjelent a traumás neurózis fogalma is, majdnem egy évszázad telt el, mire a traumák generációk közötti átadását is vizsgálni kezdték.¹⁰ A múlt század hatvanas éveiben kezdték tanulmányozni a transzgenerációs hatásokat, először pszichodinamikus szemlélettel, amit Freud munkásságára alapoztak. Egyrészt a tudattalan fogalma teremtett alapot a vizsgálódásnak,¹¹ másrészt

4 Jelen tanulmányban nem térünk ki a transzgenerációs átadás biológiai vetületeire, epigenetikai hatások tárgyalására.

5 BALOGH Klára (et al.): *Transzgenerációs történetek. Örökölt traumák és feldolgozásuk*. Budapest, HVG Kiadó, 2021. 10.

6 SCHÜTZENBERGER, Anne Ancelin: *Ős-szindróma. Transzgenerációs pszichoterápia és a családja rejtett költékei*. Budapest, Medicina Könyvkiadó, 2016. 67–68.

7 Uo., 204.

8 Például: Balogh: *Transzgenerációs történetek*; BAKÓ Tihamér – ZANA Katalin: *A transzgenerációs trauma és terápiája. A transzgenerációs atmoszféra*. Budapest, Medicina Kiadó, 2022.; SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla: Apák ettek egrest, fiak foga vásott el tőle?! In: *Embertárs. Ökumenikus lelkipásztori és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita kiadó, 18(2020/3.), 251–260.

9 Ugyanakkor hivatkozik a holokauszt transzgenerációs hatásait vizsgáló Natan Kellermannra, aki négy csoportba osztályozza a transzgenerációs mechanizmusokat: pszichodinamikus, szociokulturális, családrendszeri és biológiai hatásokat különít el. – SZEMEREY Márton: *Harmad és negyedik generáció – a nemzedékek közötti traumaátadás mechanizmusai*. In: ZSENI Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*. Budapest, Animula Kiadó, 2020. 7–38, 31.

10 NYÍRI Balázs: *Trauma, transzgenerációs történelmi traumák, emlékezés*. In: ZSENI Annamária (ed.): *Sorsunk rejtett kódjai*. Budapest, Animula Kiadó, 2020, 39–67, 40.

11 Szemerey: *Harmad és negyedik generáció*, 8, 19.

maga Freud is felfigyelt a generációk közötti hatásokra.¹² Úgy vélte, hogy az egyén működését nemcsak saját élményei, hanem születésétől hordozott örökségei is alakítják.¹³ Az analitikus pszichológiai irányzat atyja, Jung szerint létezik egy kollektív tudattalan, amely az emberiség közös archetípusait, ősképeit tartalmazza, az öröklött családi és kulturális minták ezen keresztül befolyásolják az egyént.¹⁴ Jungnál így különválnak a tudattalannak a személyes és a személy fölötti, az egyénen túlmutató dimenziói.¹⁵ A transzgenerációs hatások vizsgálatában úttörő elméletalkotók a pszichoanalitikus iskola talajáról indultak, a tudat és a tudattalan vizsgálatában közelítettek a családok örökségéhez. Fontos fogalmakat határoztak meg a téma kapcsán: Jacob Moreno a csoportos közös-tudatot és a családi vagy csoportos közös-tudattalant definiálta.¹⁶ Szondi Lipót vezette be a családi tudattalan fogalmát a freudi személyes tudattalan és a jungi kollektív tudattalan továbbviteleként. Szondi szerint a családi tudattalan rejtett örökség hordozója, őseink hatása működik benne, de a jelenben is befolyásolja életünket.¹⁷

Később Böszörményi-Nagy Iván, a kontextuális terápia atyja, saját módszert dolgozott ki a transzgenerációs szemlélet talajáról indulva,¹⁸ eleinte transzgenerációs családterápiának nevezte saját módszertanát, majd folyamatában dolgozta ki a kontextuális terápia szemléletmódját.¹⁹

Böszörményi-Nagy elméletének kulcsfogalma a láthatatlan lojalitás, a családok generációkon átívelő, ún. transzgenerációs kötődése, amelyet lényegesebbnek tekint, mint a kommunikációra épülő modelleket.²⁰ Megközelítésének központi eleme a családi kapcsolatok etikai vetülete, az ún. relacionális etika, amelyben a felelősség és a kölcsönösség alapvető értékként jelenik meg.²¹ Kontextuális terápiá-

12 A *Totem és tabu* című könyvében ír arról, hogy minden nemzedéknek a lelki folyamatai befolyásolják a következő nemzedékeket, mert nem elrejtethetők, és létezik egyfajta „érzelmi örökség”. Másrészt a bűntudat nemzedékeken keresztül kíséri a családokat, amikor bűntudatot kiváltó cselekedetről már nincs őrzött emlék, továbbá a rossz atyai bánásmód lenyomata érzelmileg fellelhető azokban a gyerekekben, akik ezt ugyan közvetlenül nem tapasztalták, hanem őseik követték el. – FREUD, Sigmund: *Totem és tabu*. Budapest, Dick Manó, 1918. 172.

13 Nyíri: Trauma, 43.

14 WEISS, Helmut: *Lelkeigondozás – Szupervízió – Pásztorálpszichológia*. Exit Kiadó, Kolozsvár, 2011, 224–225.

15 „A kettő közötti különbséget úgy határozta meg, hogy míg az első az adott személy veszendőbe ment emlékei alkotják, addig a második az emberiség archaikus képzeleti anyagából, annak képi és érzelmi tartalmaiból áll. Ezt a másodiknak nevezte Jung kollektív tudattalannak.” – SOMOGYI Erika: Transzgenerációs munka lehetőségei egyéni hipnoterápia keretében. In: Zseni Annamária (ed.): *Sorsunk rejtett kódjai*. Budapest, Animula Kiadó, 2020, 183–212, 183.

16 Schützenberger: *Ős-szindróma*, 203.

17 Balogh: *Transzgenerációs történetek*, 11.

18 BÖSZÖRMÉNYI-NAGY IVÁN – KRASNER, Barbara R.: *A kapcsolatok kiegyensúlyozásának dialógusa*. Budapest, Coincendencia Kft., 2021.

19 FODORNÉ ABLONCZY Margit: *Családpásztoráció. Hogyan segíthetnek a kaszualis alkalmak a családi kapcsolatok rendezésében?* Budapest, Kálvin Kiadó, 2022, 106.

20 Schützenberger: *Ős-szindróma*, 33.

21 Fodorné Ablonczy: *Családpásztoráció*, 103.

jának ezért egyik kiemelt célja, hogy helyreállítsa a családi kapcsolatokat, hiszen ezeknek az etikai minőségén múlik az is, hogy az utódok milyen örökséget képesek továbbadni a következő nemzedéknek.²²

Böszörményi-Nagy szerint a generációk közötti örökségek olyan etikai természetű, kényszerítő erejű kötelezettségek, amelyek egyrészt az őseink által ránk hagyott jogos elvárásokból, másrészt pedig az utódainktól érkező figyelemigényből fakadnak. Ebből a szemléletből következik, hogy a csecsemő nemcsak szülei gondoskodására jogosult, hanem mindazoknak a múltbeli generációknak is örököse, akiknek élete és tettei jelenleg is formálják sorsát. Az egyén születésétől fogva beágyazódik egy többgenerációs kontextusba, amelyben adósává válik elődeinek. Ezt az örökölt adósságot úgy törlesztheti, ha utódai javára fordítja azt, amit ősei életéből kapott.²³ De ha a lojalitásszámlák rendezetlenül maradnak, akkor a következő (akár több) generáció életét is befolyásolhatják.²⁴ Azt is megjegyzi, hogy „soha senki sem mentes egészen a gondoskodás transzgenerációs kötelességtől”.²⁵

Az örökség hagyományosan statikus minőséggel bír, kontextuális nézőpontból azonban a jelenbeli felelősség is hozzátartozik, és van egy jövőbeli dimenziója is. Az örökség Böszörményi-Nagynál a múltbeli szokások, viselkedésminták mellett magában foglalja a szülői delegációt, a káros következmények, traumák áthagyományozását is. Végső soron minden generáció felelőssége, hogy az átvett örökség pozitív elemeit erősítse, míg a káros hatásokat korlátozza vagy megszüntesse, hogy utódai életében jótékony, gazdagító módon jelenjen meg az áthagyományozott örökség.²⁶

Az elmondhatóság, a narratíva és a transzgenerációs atmoszféra

A kommunikáció verbális komponense is fontos szerepet játszik a transzgenerációs örökségek átadásában. Minél feldolgozottabb egy trauma, annál inkább kialakulhat róla egy narratíva, ami a családi vagy csoportidentitás hordozója is lehet, továbbadva nemzedékről nemzedékre. Egy csoport közös narratívájával azonosulhat az egyén, ez segíthet neki és a csoportnak is a kollektív traumák feldolgozásában.²⁷ A narratíva hiánya viszont gátolja a kibeszélhetőséget, feldolgozhatóságot. A titkoknak jelentős szerepe, hogy a kimondatlan dolgok verbalizálása helyett a nonverbális kommunikáció üzen az utódnak (például az anya

22 FEHÉRVÁRI DÓRA: Bevezetés a transzgenerációs pszichoterápiába, In: Zseni Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*, Budapest, Animula Kiadó, 2020, 68–85, 71.

23 Böszörményi-Nagy–Krasner: *A kapcsolatok kiegyensúlyozásának*, 138, 141.

24 BÖSZÖRMÉNYI-NAGY Iván – SPARK, Geraldine M.: *Látbatatlan lojalítások*. Budapest, Animula Kiadó, 2018, 32.

25 Böszörményi-Nagy–Krasner: *A kapcsolatok kiegyensúlyozásának*, 139.

26 Uo., 140–141.

27 ASSMANN, Aleida: Az emlékezet átalakító ereje. In: *Studia Litteraria. Irodalom- és kultúratudományi folyóirat*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 51(2012/1–2.), (DOI: <https://doi.org/10.37415/studia/2012/51/3997>), 12.; Szemerey: Harmad és negyedíziglen, 27–28.

bevonódásra való képtelensége, empátikus reakciók hiánya stb.).²⁸ Másik oldalról megközelítve: bizonyos esetekben a narratíva akadályoztatva van. Bizonyos traumák természetüknél fogva vagy külső tilalmak miatt nem fogalmazhatók meg, ezért pszichoszomatikus nyomokat hagynak.²⁹

Ha a traumát nem sikerül feldolgozni, akkor annak átörökítése sem tudatos és kontrollált. Ilyenkor a trauma átadása még komplexebb: minták, nonverbális jelek, szokások, az állandósult készenléti állapot viszik tovább a kedvezőtlen örökséget. Ezt nevezik egyes szakemberek transzgenerációs atmoszférának. Bakó Tihamér és Zana Katalin könyvükben ismertetik a fogalmat, a legrövidebben így határozzák meg: „a transzgenerációs atmoszféra a trauma s a hozzá kapcsolódó élmények, emlékek megőrzésének és továbbadásának tudattalan formája akkor, amikor a narratív emlékezés és élményátadás hiányzik. [...] nonverbális emlékezés és nonverbális kommunikáció is egyben.”³⁰ Ha belső vagy külső okokból kifolyólag az egyén nem tudja elmondani a vele történeteket, akkor a belső világát, légkörét kívül jeleníti meg, létrehoz egy úgynevezett kiterjesztett intraszubjektív állapotot, ez szüli a transzgenerációs atmoszférát. Ez az intraszubjektív tér egyszerre traumatizált és traumatizáló is.³¹ A túlélő ebbe bevonja a családját, és olyan kommunikációt folytat, amely nem a jelenhez, hanem a múlt megéléseihez kapcsolódik. A transzgenerációs atmoszférát a jelentől való elszakadottság jellemzi.³² Más szakemberek megfogalmazásában a transzgenerációs atmoszféra „a csendek, az elhallgatások, az utalások, az összenézések világára használatos”,³³ és a hiányzó narratívát helyettesíti vagy egészíti ki.

A szülőkkkel való kapcsolat, nevelés, minták

A szülői viselkedés jelentős szerepét a téma szakértői egyhangúlag elismerik. Bakó és Zana a szülői attitűd hatásairól írnak: mintaként szolgál a szülők viszonyulása, reakcióik, amelyekkel adott szavakra vagy helyzetekre válaszolnak.³⁴ A szülők attitűdje, világhoz való viszonyulása leképeződik a gyermekben, befolyásolja a gyermek személyiségfejlődését, kapcsolatait és azt, hogyan önmagát elhelyezi a gyermek a világban.³⁵ Hézszer is hasonló fogalmaz meg: a traumatizáló eseményt elszenvedő szülők ugyan elfojthatják rettegésüket, félelmeiket, megpróbálhatják eltávolítani maguktól, de azok a háttérből alig észrevehetően mégis meghatározzák viselkedésüket. Így az elrejtett érzelmeket a gyerekek érzékelik, mert a szülőre való hangolódásuknak része egy fokozott érzékenység a felnőttek érzelmi reakciói iránt. Ha ez nem tudatosul, felnőttkorban nehezen magyarázható tünetegyüttesek

28 Szemerey: *Harmad és negyedéziglen*, 15– 6, 30.

29 Schützenberger: *Ős-szindróma*, 114.

30 Bakó – Zana: *A transzgenerációs trauma*, 51.

31 Uo., 35, 50.

32 Uo., 52.

33 Balogh: *Transzgenerációs*, 126.

34 Bakó–Zana: *A transzgenerációs trauma*, 75.

35 Uo., 69.

jelentkezhetnek, amelyek a terápiás folyamatokban a generációkon át feldolgozatlanul cipelt terhekig is elvezethetnek.³⁶

Az átörökítést akár a gyermekek által facilitált helyzetek is működtethetik, amikor elkezdik megfogalmazni egzisztenciális kérdéseiket. A családtörténet a tere ennek: a halálra, felmenőkre, bizalomra, biztonságra vonatkozó kérdések ezzel kapcsolatban születnek meg. A családi légkör, a válaszkészség, a szülők nyitottsága mind meghatározóak abban, hogy a gyermekben milyen bizalom és biztonságérzet alakul ki.³⁷ Ha a kérdések feltételekor elutasítással, bezárkózással, félelemmel vagy dühvel átszőtt érzelmi reakciókkal találkozunk, akkor az adott kérdés könnyen tabuvá válhat, továbbá a szülők vagy a család negatív reakciójában felsejlő érzelmeket köthetik onnantól fogva a témához.

Szintén a családi kommunikációnak részei az úgynevezett *életleckék* is – ezek rövid tanulságok, gyakran hangoztatott mondatok, tanácsok, tanulságszerű bölcsességek – mivel nem a jelenre utalnak, nem illeszkednek az aktuális helyzethez, mégis rendszeresen elhangzanak, az utódok számára összemosódik a jelen és a múlt, a traumatikus esemény olyan, mintha nem ért volna véget.³⁸ A múlt így is jelenvalóvá válhat. Azok a mondatok, amelyek egykor a túlélés kulcsai voltak, az adaptációt elősegítő tanulságot hordozták, a jelen körülményei között már nem töltik be ezt a szerepet, hanem a fenyegetettség érzését állandósítják.

A kognitív viselkedésterápiás irányzat a viselkedésminták átadásában látja a tranzgenerációs hatások öröklődésének mechanizmusát. A szorongások rossz tanulási minták ismétlései, amelyeket a családban sajátítunk el.³⁹

A tranzgenerációs örökségek pozitív oldala

„Örökségünk része a tudott és a rejtett információk teljes tárháza”⁴⁰ – írja Fodor-né Ablonczy Margit, amely információk rendkívül sokszínűek lehetnek, és akár bátorító, erőforrásokat rejtő történeteket is kirajzolhatnak. A tranzgenerációs örökségek közé nemcsak a traumákat, káros hatásokat sorolhatjuk, hanem a kifejezetten pozitív, felemelő, erőforrásként szolgáló örökségeket is.

Ezért fontos megemlíteni, hogy a traumatikus tapasztalatok nem kizárólag negatív, kóros következményekkel járhatnak, hanem bizonyos esetekben pozitív pszichológiai átalakulást is előidézhetnek. Ezt a jelenséget nevezi a szakirodalom poszttraumás növekedésnek, amely olyan mély, pozitív változást jelöl, amely egy súlyos életkrízissel való sikeres megküzdés nyomán bontakozik ki.⁴¹ „Ha a poszt-

36 Hézser: *Létezik-e „kollektív trauma”*, 209.

37 SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla: Apák ettek egest, fiak foga vásott el tőle! In: *Embertárs. Ökumenikus lelkipáter és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita Kiadó, 18(2020/3.), 251–260.

38 Szemerey: *Harmad és negyedik*, 28.

39 Balogh: *Tranzgenerációs*, 13–14.

40 FODORNÉ ABLONCZY Margit: Örökljük a jövőt? Tranzgenerációs tények és terhek mint traumatizáló örökségek, In: *Embertárs. Ökumenikus lelkipáter és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita kiadó, 18(2020/3.), 229–239, 235.

41 Nyíri: *Trauma*, 49.

traumatikus pszichikai fejlődés optimális feltételek között történhet, az hatással lehet a génekre is – stresszmentes környezetben az abnormitások eltűnhetnek.”⁴²

A transzgenerációs örökségek részét képezheti egy stabil értékrend, egészséges kötődési minták, inspiráló, erőforrásként szolgáló családi történetek, sőt a vallásosság is. Az értékek esetében az örökség továbbvitele az adás-elfogadás dinamikáján múlik. Akkor válik örökséggé egy érték, ha az átadás mellett ott van az elfogadás tudatos mozzanata is.⁴³

Az örökség pozitív aspektusai kapcsán megemlítendő, hogy léteznek transzgenerációs hitörökségek is.⁴⁴ Christoph Morgenthaler azt írja, hogy a vallásosság továbbadása is értelmezhető transzgenerációs kontextusban, nemcsak a szülők, hanem a nagyszülők is hatással lehetnek a gyermek vallásosságára, hiszen ők is saját felmenőiktől hozott szokásokat adnak tovább, így a vallásosság generációk közötti továbbadásának láncolatáról is beszélhetünk.⁴⁵ Ugyanakkor a vallásosság formái, rítusai és gondolatai nem feltétlenül válnak személyes meggyőződésből fakadóvá. Az utód személyes hitvallásává akkor válhat mindaz, amit kapott, amennyiben a vallási öröksége nemcsak a családjához való kapcsolódását erősíti, hanem személyesen Istenhez is kapcsolja.⁴⁶ „A nemzedékről nemzedékre továbbadott »istenkép« és »istengondolat« személyes hitvallássá válhat egy személyes döntés, út alapján.”⁴⁷

A transzgenerációs történetek kapcsán Fodorné Ablonczy Margit kiemeli annak fontosságát, hogy a következő generációk is megismerjék felmenőiknek történetét: „Nagy bátorítás lehet, ha a nevelés, neveltetés részeként a gyermekek kapnak családi történeteket arról, ahogyan egyik vagy másik őjük megoldott egy-egy élethelyzetet.”⁴⁸ Hozzáteszi, hogy azért is jó megismerni a család történetét, mert az elődök hatása nem ott ér véget, ahol a földi életük, hanem a már elhunyt felmenők történetei a jelenben is hatnak a családrendszerben. „Az a bizonyos három-négy nemzedék továbbörökíti a meg nem oldott történeteket vagy azok nyomait is, így a most élők lehetőségévé válik a múlt történeteinek lezárása hálával és felmentéssel.”⁴⁹

A reziliencia is lehet transzgenerációs örökség, amennyiben a nehézségek egészséges megküzdési módokat hívtak elő, amelyek a családban továbbadódnak nemzedékről nemzedékre.⁵⁰

42 Hézser: *Létezik-e „kollektív trauma”*, 210.

43 Fodorné Ablonczy: *Családpasztoráció*, 193.

44 Uo., 185.

45 MORGENTHALER, Christoph: *Systemische Seelsorge*. Stuttgart, Kohlhammer, 2019, 88.

46 Fodorné Ablonczy: *Családpasztoráció*, 194.

47 Ua.

48 Fodorné Ablonczy: *Örököljük a jövőt*, 234.

49 Uo., 235.

50 Nyíri: *Trauma*, 45.

A tranzgenerációs örökségekre való rátekintés összegzéseképpen elmondható, hogy mindenkinek színes az öröksége, vannak jó és negatív részei is. Fontos a pozitív örökségek hálás elismerése és a negatívumok kimondása, megbocsátása, letétele.⁵¹

ÖRÖKSÉG A BIBLIÁBAN

Az emberi létet nem a függetlenség jellemzi, hanem az Istentől való függés, az Isten akaratába ágyazott az élet. Az ember meghatározott helyet és részt kap Istentől, az Ő teremtményeivel folytatott történetének nagy vonulatában, másrészt pedig bizonyos ajándékok és feladatok bízhatnak rá.⁵² Ezt a meghatározottságot fejezi ki az örökség sokrétű bibliai fogalma. Néhány igeszakasz szó szerinti értelemben beszél öröklésről (Lk 12,13; Mk 12,1–12; Mt 21,33–46; Lk 20,9–19; Gal 4,1–2), azonban a kifejezés gyakran eszkatologikus összefüggésben jelenik meg. Már az Ószövetségben is találunk olyan igeszakaszokat, amelyek az örökséget a kiválasztással és a szövetségi kapcsolattal kötik össze (1Móz 17,8; 2Móz 6,7–8).⁵³ Az örökség kifejezései legtöbbször az Istentől eredő ajándékokat jelölik, legyenek azok anyagi természetűek (például az ország – az ígért földje vagy annak részei), vagy lelki jellegűek (Isten országa, az örök élet). Így ezek a kifejezések is segítségünkre vannak Isten és ember kapcsolatának megértésében.⁵⁴

Örökség az Ószövetségben

Az öröklést, örökséget az Ószövetség a לְרִשָּׁה (sorsvetés), הִרְשָׁה (örökség, birtok) és שָׂרָה (birtokolni) szavakkal fejezi ki.⁵⁵ Az Ószövetségben az örökség fogalma általában a szó szerinti értelemben a javak és jogok öröklődésére használatos, amit az utód a felmenő halála után kap meg. Átvitt értelemben is használatos a kifejezés, teológiai tartalommal. Kánaán földje és a nép Isten öröksége, birtoka, amit Izráel csak hűségével tarthat meg.⁵⁶ Emögött az áll, hogy a föld az Úr tulajdona, aki a történelemben cselekvő Isten, kihozta népét Egyiptomból, és más népek közül választotta ki. Ezért találkozunk gyakran azzal az állítással, hogy nemcsak a föld, hanem maga Izráel is Isten öröksége.⁵⁷

51 Fodorné Ablonczy: *Örököljük a jövőt*, 135.

52 BROWN, Colin (ed.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*, vol 2. Carlisle, The Paternoster Press, 1986. 295.

53 CAULLEY, T. Scott: *Inheritance in the New Testament*, In: SAKENFELD, Katharine D. et al. (szerk.): *The New Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 3, Nashville, Abingdon Press, 2006, 42.

54 EICHLER, Johannes: *Erbe, Los, Teil*, In: COENEN, Lothar (szerk.): *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, Wuppertal, Theologischer Verlag Rolf Brockhaus, 1967, 232.

55 Eichler: *Erbe*, 233; EGERESI László Sándor: *Bibliai héber – magyar szótár*. Budapest, 2022, 113–114, 284, 443.

56 Caulley: *Inheritance*, 42; KITTEL, Gerhard (szerk.): *Theological Dictionary of the New Testament*, vol 3., Grand Rapids, Eerdmans, 1999, 769–774.

57 Eichler: *Erbe*, 233.

A zsoltárokból is egy érdekes aspektusával találkozhatunk az örökség fogalmának, amikor a zsoltáros megvallja, hogy Isten a vigasza és öröksége (Zsolt 16,5; 73,25; 119,57; 142,6). Az ilyen hitvallások végső soron visszavezethetők az ősöknek tett ígéretre: Isten Ábrahámnak nemcsak utódlást és földet ígért, hanem azt is, hogy „*Én vagyok a pajszod: jutalmad igen bőséges*” (1Móz 15,1). Ez az ígélet részben a föld meghódításában valósult meg, de nem merült ki abban.⁵⁸

Örökség az Újszövetségben

A leggyakoribb kifejezések az örökségre az Újszövetségben a κληρος, κληρονομία különböző formái. Az örökség fogalma az Újszövetségben mind szó szerinti értelmében, mind átvitt értelemben arra a gondolatra épül, hogy az örökölt rész a jövőben kerül az örökösökhöz. Az átvitt értelemben nem annyira a jogot hangsúlyozza, mint inkább az ígéretet, ajándék voltát és beteljesedésének bizonyosságát.⁵⁹ A profán használat mellett (pl. Lk 12,13) az Újszövetségben a fogalom mindig teológiai töltetű tartalmat jelent, amely az ószövetségi ígérek alapjaira épül.⁶⁰

Az örökség az Atyától származik, a Fiún keresztül adatik, aki által a keresztyén ember Isten gyermekévé, és így az örökség részesévé válik. Tárgya a megigazulás, a bűn hatalmából és a halál alá vetettségéből való szabadulás és az örök élet ígérete.⁶¹ Az Újszövetségben tehát fontos az üdvtörténeti és eszkatológiai vonatkozása az örökségnek, mert a fogalom mögött Isten üdvözítő tette áll. Az ószövetségi ígerekben szereplő örökséget az Újszövetségben megígért Isten országával felletti meg, az Isten országa az összes még beteljesülésre váró ígélet foglalata.⁶²

Az Istentől ajándékkul kapott örökség végigvonul az üdvtörténeten, így vannak múltban beteljesült részei, de van akár a jelenben hit által felismerhető vonatkozása és természetesen ezzel szorosan összefonódó jövőre vonatkozó oldala. A jelenben felismerhető voltát Eichler újszövetségi igeszakaszokkal támasztja alá. A hit szerepét hangsúlyozandó utal a Zsid 11,7-re, ahol arról olvashatunk, hogy Nőé a hit által elnyert igazságot örökölte. Az Efézusi levél első részét idézi, ahol az örökségnek a záloga maga a Lélek, aki által a jelenben is bizonyosak lehetünk örökségünk felől.⁶³ Szerinte az üdvösségre vonatkozó jelenlegi és jövőbeli ígerek összefonódnak, mert örökösök vagyunk Krisztus által, aki már eljött, és meg is

58 Uo. 233.

59 GIERE, Samuel: Inheritance, In: KLAUCK, Hans-Josef et al. (szerk.): *Encyclopedia of the Bible and Its Reception*, Berlin, De Gruyter, 2016, 1168.

60 Eichler: Erbe, 235.

61 Giere: Inheritance, 1169.

62 Felsorolja, hogy az Újszövetségben mi számít örökségnek: „*az örök élet (Mt 19,29; Lk 18,18; Tít 3,7), az üdvösség (Zsid 1,14), a romolhatatlanság (1Kor 15,50b), a romolhatatlan, széplőtelen és hervadhatatlan mennyei örökség (1Pt 1,4), az áldás (Zsid 12,17; 1Pt 3,9), az ígerek (Zsid 6,12; 9,15) [...]*” – Kittel (szerk.): *Theological Dictionary*, 783.

63 Eichler: Erbe, 235.

halt, és vissza is fog jönni,⁶⁴ már elnyerte nekünk is az örökséget áldozatával, de visszajövetelével teljessé válnak be végleg az ígéretek.

Pál apostol teológiájában az Isten országának öröklése a megváltásra vonatkozik, amihez hozzátartozik az Isten gyermekeivé való fogadtatás Krisztuson keresztül, akinek örökös társává válhat az ember, s ezáltal örökösévé lehet Istennek (erre utalnak a Róm 8,17 és Gal 4,7 igeversek).⁶⁵ Az örökség fogalma nem pusztán jogi vagy anyagi jellegű, hanem kifejezi azt az eszkatologikus reménységet is, amely a hívők számára Krisztusban megnyílik.

Az örökség közösségi volta is figyelemreméltó. A Római levél mondja ki, hogy örökös társai vagyunk Krisztusnak (Róm 8,17), de nemcsak vele vagyunk örökös társak, hanem egymással is (1Pt 3,7).⁶⁶

Összefoglalás

Az alfejezet összefoglalásaként megállapíthatjuk, hogy a bibliai örökségfogalom sokrétű jelentéssel bír, legát láthatóbban két nagy kategóriát különböztethetünk meg: egyrészt szó szerinti értelemben utal az anyagi javak, birtokok és jogok öröklésére, másrészt teológiai értelemben egy átfogóbb üdvtörténeti kontextusba ágyazott örökségre. Az Ószövetségben az örökség kifejezése szorosan kapcsolódik Izrael történetéhez, a föld ígéretéhez és az Istennel kötött szövetséghez, míg az Újszövetségben az örökség Krisztusban teljesedik ki, akiben új szövetséget kínál az embernek az Úr. Akik hit által kapcsolódnak hozzá, az övéi lesznek, sőt örökös társai is, az örökség ígéretében részesülnek általa.

A bibliai örökség fogalma tehát egyszerre épül az örök Isten múltbeli ígéreteinek alapjaira, és jövőre irányuló reménységet is hordoz. Az Ószövetségben megjelenő földi örökség képe mellett már gyakran megjelenik egy lelki, Istenhez kapcsoló, örökkévalóságra mutató teológiai dimenzió, ami az Újszövetségben teljesedik ki, ahol az örökség az örök élet, Isten országának ígérete és a Krisztusban való megváltás valósága. Az örökség itt nem pusztán földi javakat vagy emberi leszármazást jelent, hanem Isten üdvtervének részét képezi, amely Krisztus által válik elérhetővé. Mindezek alapján a bibliai örökségfogalom nem csupán az anyagi vagy családi javak továbbadását jelenti, hanem egy mélyebb teológiai dimenziót is felölel. A hívő ember öröksége így messze túlmutat a földi öröklés kategóriáin. Nem csupán születési meghatározottságának következménye, hanem Isten elhívásának és kegyelmének része, amely végső soron az örök élet és Isten országának ajándékában teljesedik ki. Ezt mutatja az is, hogy az engedetlenség által kilátásba helyezett harmad- és negyedik tartó büntetés léptéke eltörpül az ezerízig való irgalmasság ígérete mellett (lásd 2Móz 20,5b–6).

64 Uo. 235.

65 Cauley: Inheritance, 42.

66 Eichler: Erbe, 236.

A TRANZGENERÁCIÓS ÖRÖKSÉGEK ÉS A BIBLIAI ÖRÖKSÉGFOGALOM KAPCSOLATA
ÉS ANNAK GYAKORLATI VONATKOZÁSAI

A tranzgenerációs örökségek és a bibliai örökségfogalom kapcsolópontjai lelkigondozói szempontból

A tranzgenerációs örökségek és a Bibliában szereplő örökségek összehasonlítását megnehezíti, hogy különböző tudományterületek fogalmai. A fogalmak és az általuk jelölt jelenségek összevetése nem alapulhat pusztán a kínálkozó nyelvi kapcsolaton, hanem interdiszciplináris megközelítést kíván. A teológia viszont különleges alapállásban léphet más tudományterületekkel párbeszédbe, mert míg azok az emberi megismerés különböző módjaira épülnek, a teológia Isten kijelentésén alapul. Mindezek alapján a teljes (és episztemológiailag megalapozott) összevetés meghaladja jelen tanulmány kereteit. Viszont, ha a lelkigondozás gyakorlata szempontjából vizsgáljuk a fogalmakat, hasznos hozadékaik lehetnek az összevetésnek.

Milyen támpontokat nyújt a lelkésznek, lelkigondozónak az, ha az emberi örökségre tranzgenerációs szempontból és teológiai szempontból egyszerre tekint? Elsősorban a lelkigondozó mint keresztyén ember önismeretét mélyíti, ha megismeri saját örökségeit, az eddig vázoltakra önreflexív módon tekint, mert ez később a mások felé végzett segítő szolgálatában is támogathatja. Továbbá a pasztorációs szolgálatban szintén lehetőség van felmutatni, hogy nemcsak tranzgenerációs öröksége van az embernek, hanem felismerheti a nemzedékek léptékénél nagyobb, örökkévaló kontextust is, amiben Isten irgalmasságából Krisztusnak örököstársa is lehet.

A tranzgenerációs örökségek és a bibliai örökségfogalom között kínálkozó kapcsolópont, hogy mindkettő az ember meghatározottságát írja le. Így érdemes az antropológia felől megközelíteni az örökségeket. A teológiai antropológia az embert nem önmagában, hanem Istennel való kapcsolatában definiálja, mert a Biblia Isten és az ember kapcsolatáról szól, arról a szövetségről, amit Isten kötött az emberrel. Továbbá a teológiai antropológiai modellek az embert a kapcsolatain keresztül láttatják, relationalitását nemcsak adottságként, hanem lehetőségként is feltárva, tehát az ember kapcsolatra való képességében találkozik a más(ok)tól való függősége és rendeltetése.⁶⁷ Az ember élete tehát nem előre beprogramozott forgatókönyv, hanem Istennek terve, amit az ember Istennel való kapcsolatában megismerhet.⁶⁸

A lelkigondozásban találkoznak a teológiai antropológia és a humán tudományok antropológiai modelljei. Ez utóbbiak viszont nem egységesek, így azoknak csak egyes elemei integrálhatók, és párbeszédbe állíthatók mindazzal, amit a Bibliából tudunk meg az emberről.⁶⁹

67 NÉMETH Dávid: *Isten munkája és az ember lehetőségei a lelkigondozásban*. Budapest, Kálvin Kiadó, 1993, 145–146.

68 Ua.

69 Uo., 150.

A teológiai antropológiában az ember lényegére vonatkozó megállapítások mindig tényként kezelik az ember bűnös voltát, de ehhez eszkatologikus távlatú ígéretek is társulnak: „az emberi lét tapasztalati valóságán túl a létlehetőségekre mutatnak előre, arra az emberre, aki Jézus Krisztusban már valósággá lett és Ó általa van (lehet) bennünk is kialakulóban. Ebben a távlatban az emberlét a jelenben nem definiálható, legfeljebb aspektusaiban modellszerűen ragadható meg”.⁷⁰ Ennek értelmében kínálkozik a lehetőség, hogy az örökségre is egy ilyen aspektusként tekintsünk, amely az emberi léthez tartozik, azt meghatározza, és van egy előremutató dimenziója is. Ez összhangban áll a Böszörményi-Nagy által kialakított kontextuális megközelítéssel, amiben az örökség nem pusztán a múltról szól és a jelenben, a jelenre hat, hanem a jövő generációira nézve is meghatározó. A jövőre való hatás mértéke természetesen annak függvénye, hogy a köztes nemzedék milyen mértékben él saját felelősségével, mennyire mérlegeli azt, hogy mit ad tovább. Teológiai szempontból pedig szintén lehet ilyen előremutató fogalom az ember Krisztusban nyert öröksége, amelyet a mában ígéretként ragadhat meg.

Az *Encyclopedia of the Bible and Its Reception* A. H. Franke-ra hivatkozik, aki szerint az örökség ígértét sajátunknak tekinthetjük már itt, ebben az életben, és ez a keresztyén ember örömeinek fontos forrása. Így az örökségének ismerete hatással van a hívő emberre a jelenében is, hiszen kegyessége útján elmélyítheti az Istennel való átformáló kapcsolatában.⁷¹ Tehát az Isten gyermekeivé való fogadtatás és az ezzel járó örökség nem pusztán jövőbeli reménység, hanem a jelenben is hat a keresztyén ember életére és hitére.⁷²

Elmondható tehát, hogy a bibliai örökségfogalom tágabb értelmezési keretet kínál az ember meghatározottságára vonatkozóan, mint a tranzgenerációs szemlélet modern pszichológiai értelmezése. A Szentírásban az ember családi és történeti meghatározottsága Isten tervébe illeszkedik, amelynek része az is, hogy az ember milyen közösségbe születik. Az újszövetségi örökségfogalom pedig erőteljesen jövőorientált: az örökség már a hívők birtokában van ígéretként, de annak teljes beteljesedése az eszkatológiai jövőben valósul meg. Ugyanakkor ennek az örökségnek az ígérete is meghatározó az ember számára, hitére, istenkapcsolatára és identitására nézve is.

A bibliai örökségfogalom nem csupán az anyagi vagy családi javak továbbadását jelenti, hanem egy mélyebb teológiai dimenziót is felöl. Ezáltal messze túlmutat az emberi generációk közötti hagyományozódáson. A Szentírás szerint az örökség nemcsak a múltból fakadó adottság, hanem a jövő felé irányuló isteni ígértet is, amely az ember létét Isten tervébe ágyazza, és meghatározza sorsának végső beteljesedését. Az ember öröksége nem csupán születési meghatározottságának következménye, hanem Isten elhívásának és kegyelmének része, amely végső soron az örök élet és Isten országának ajándékában teljesedik ki.

⁷⁰ Uo., 151.

⁷¹ GIERE, Samuel: Inheritance. In: EBR, 1169.

⁷² Uo., 1169.

Krisztus váltságműve az Istennel való kapcsolatunkat is helyreállította, azáltal új viszonyrendszerbe helyezett, amiben a hozzá való tartozás és ígéreteinek valósága határozzák meg az embert. Nem pusztán a szüleink gyermekei lehetünk, hanem Isten gyermekei is Krisztus által. Nem pusztán a felmenőinknek vagyunk jogi és lelki értelemben vett örökösei, hanem Isten örökösei is lettünk. Ennek az örömhíre a lelkigondozásban transzformatív lehet. Amikor a transzgenerációs örökségekkel foglalkozunk, a keresztyén lelkigondozó, lelkipásztor egyedülálló szerepben van, mert képes erre az örömhírré rámutatni és segíteni az egyéni élet-történetek és a családtörténetek tágabb kontextusban való átkeretezését.

Transzgenerációs szemlélet a pasztorálpszichológiában

Családok nemzedékei és transzgenerációs örökségek a Bibliában

A témával foglalkozó pasztorálpszichológiai szakirodalomban találkozhatunk azzal, hogy a bibliai családokat, amelyeknek több nemzedékét ismerjük, transzgenerációs megközelítéssel vizsgálják. Fodorné Ablonczy Margit arról ír, hogy Isten üdvtervét úgy bontakoztatja ki, hogy egy családfőnek ígéretet tesz, miszerint általa, leszármazottai által nyer áldást minden ember. Az ősatyák történetében az áldás újra és újra megmutatkozik minden nemzedékben. „Ennek az áldásnak meg-tapasztalása adja a nemzedékről nemzedékre megszólaló és megszólító Isten-hit alapjait.”⁷³ Kiemeli továbbá, hogy az ősatyáknak adott ígéret Krisztusban minden népre kiterjed (Ef 1,3).⁷⁴

Az *Embertárs* – Ökumenikus lelkigondozói és mentálhigiénés folyóirat „Trauma, közösség, gyógyulás” című száma több transzgenerációs hatásokkal foglalkozó tanulmányt is közöl. Ezek közül egyikben Hieble Erika Ábrahámától Józsefíg követi végig a leszármazottak történetét, feltárva veszteségeiket és az ismétlődő mintázatokat. Rámutat arra, hogy Isten az, aki nemzedékről nemzedékre megerősíti szövetségét és hűséges Úrként mutatkozik be kijelentésében, például Mózesnek az égő csipkebokorból (2Móz 3,6).⁷⁵

Fodorné Ablonczy Margit hangsúlyozza, hogy az ószövetségi családtörténetek vizsgálatának célja nem az „egyes személyek lelki értékelése”, hanem Isten hűségének megismerése.⁷⁶ Isten az emberre bízta a hit örökségének továbbadását, így az elődök spirituális felelősséggel tartoznak utódaikért. Viszont Isten hűsége nem függ attól, hogy az ember milyen hűségesen adja tovább az örökséget nemzedékről nemzedékre, mert irgalmassága ezerízíg tart.⁷⁷ Isten irgalmassága tehát a transzgenerációs örökségeket is más megvilágításba állítja, mégpedig hűségé-

73 Fodorné Ablonczy: *Családpasztoráció*, 43.

74 Ua.

75 Uo., 219–220.

76 FODORNÉ ABLONCZY Margit: Van-e transzgenerációs spiritualitás? – Az „isteni matematika”. In: *Leleki éhség. Protestáns spiritualitás a 21. században*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2021, 249–264, 255.

77 Uo., 255–256.

be ágyazódik még az is, ami elromlott: „Minden nemzedék »elrontott/elromlott« öröksége alatt/felett átvél Isten örökkévaló hűsége.”⁷⁸ Ez a gyógyulás lehetőségére mutat, ami Isten jelenlétében lehetséges. Isten generációkat átölelő irgalma mutatkozik meg Ezékiel próféta könyvében is, amikor egy közmondást cáfol: „Hogy mondhattok ilyen közmondást Izráel földjéről: Az apák ettek egest, és a fiak foga vásott el tőle? Életemre mondom – így szól az én Uram, az Úr –, hogy nem fogjátok többé ezt a közmondást mondogatni Izráelben! Mert minden lélek az enyém: az apák lelke is meg a fiak lelke is az enyém. Annak a léleknek kell meghalnia, aki vétkezik.” (Ez 18,2–4)⁷⁹

Szabóné László Lilla az *Embertárs* folyóiratban közölt cikkében összeveti az ezékieli igeszakaszt a tízparancsolatból ismert igeversekkel⁸⁰ azon kérdés mentén, hogy a fiak valóban bűnhődnek-e az elődök bűneiért, vagy csak a vétkeseké a büntetés.⁸¹ Ugyan gyakran idézik szövegkörnyezet nélkül csak a próféták által emlegetett közmondást, de a Bibliában pont azzal az üzenettel szerepel, hogy Istennek nem a büntetés a szándéka, hanem kegyelmével közbelép.⁸² A három-négy nemzedék eltörpül az ezer nemzedék léptéke mellett, ami Isten végtelen irgalmát fejezi ki. A bűn következményeinek határt szab Isten, de az irgalma örökké tart.

A bűn alapvetően meghatározza az emberi létet, ezért az örökségek feldolgozásánál is megkerülhetetlen. A nemzedékről nemzedékre örökített sebek mögé nézve óhatatlanul találkozunk a bűn kérdésével. Ezen a ponton érzékelhető igazán, hogy a fent említett két ószövetségi igeszakasz milyen vigasztalást nyújthat: mindkettőből az irgalom, a gyógyulás és az új kezdet lehetősége világlik ki.⁸³

A fentiek alapján elmondható, hogy a bűn következményei jelen vannak a nemzedékek láncolatában, de Isten kegyelme miatt nem ez marad a végső örökség.⁸⁴ Egyidejűleg igaz az a tapasztalat, hogy a bűn mintázatai öröklődnek a családi rendszerekben, ami miatt az egyén felelősséggel tartozik, ugyanakkor hitünk központi üzenete az is, hogy a megtérés, az Istenhez fordulás lehetősége minden nemzedék számára nyitva áll. Az isteni irgalom és világosság olyan gyógyító erőként van jelen, amely a Jézus Krisztus szenvedésében és halálában megmutatkozó isteni szeretet által nemcsak a személyes vétket törli el, hanem felszabadít a családi örökség terhe alól is, új élet lehetőségét ajándékozva az embernek.⁸⁵

78 Uo., 256.

79 Ugyanezzel a mondással Jeremiás próféta polemizál: „Abban az időben nem mondják többé, hogy az apák ettek egest, és a fiak foga vásott el tőle, hanem mindenki a maga bűnéért hal meg: minden embernek a saját foga vásik el, ha egest eszik” (Jer 31,29–30).

80 „Megbüntetem az atyák bűnéért a fiakat is három, sőt négy nemzedéken át, ha gyűlölnék engem. De irgalmasan bánok ezer nemzedéken át azokkal, akik szeretnek engem és megtartják parancsolataimat” (2Móz 20,5b–6).

81 Szabóné László: *Apák ettek*, 257.

82 Ua.

83 Uo., 257, 259.

84 Fodorné Ablonczy: *Van-e transzgenerációs spiritualitás*, 257.

85 Szabóné László: *Apák ettek*, 257.

A bűn és a kegyelemben való részesülés egyidejűleg meghatározóak az emberre nézve földi élete idején. Ezt Jézusnak egyik gyógyítástörténete teszi a legnyilvánvalóbbá számunkra.⁸⁶ A vakon született emberről kérdezik meg a tanítványok, hogy mi lehet a vakságának oka: vajon a szülei vétkeztek-e, vagy ő. Jézus válasza egészen más síkra tereli a kérdést: „Nem ő vétkezett, nem is a szülei, hanem azért van ez így, hogy nyilvánvalóvá legyenek rajta Isten cselekedetei.” (Jn 9,3) Fodorné Ablonczy Margit szerint Jézus válasza a mi gondolkodásunknak is más fókusz adhat, lelkigondozói szempontból konstruktív irányba terel: „Ez számunkra azt is jelentheti, hogy nem az okot kell keresni, hanem a célt, hogy megszakadjon a rossz folyamat, a három-négy nemzedékes teher [...]”.⁸⁷

A transzgenerációs örökségekkel való lelkigondozói munka alapjai

A transzgenerációs hatások teológiai és pasztorálpszichológiai megközelítése során elengedhetetlen, hogy tudatosítsuk a lehetséges félreértéseket és egyoldalúságokat, amelyek mind a segítő, mind a segítséget kereső oldalon megjelenhetnek. Ezek következményeit Szabóné László Lilla már hivatkozott tanulmánya alapján a következőképpen foglaljuk össze: A segítséget kérők esetében fennáll a veszélye annak, hogy az önismereti munka és a családi múlt feltérképezése során kizárólag az öröklött traumák, történetek és mintázatok mentén értelmezik saját életüket. A transzgenerációs meghatározottság túlhangsúlyozása könnyen egy fatalista szemléletet eredményezhet, amely kizárja az isteni beavatkozás lehetőségét, így az ember kizárólag saját erőből próbálja kibogozni az öröklött sorsának, osztályrészének fonalait. Ez a megközelítés ugyan mély önismereti rétegeket tárhat fel, de ha nem nyílik meg a gyógyító Isten jelenléte felé, könnyen kimerítő, zárt rendszer marad. Ugyanakkor a segítő, különösen lekipásztorok esetében is kialakulhat egyfajta torzulás: amikor a személyes megtérés és hit szerepét abszolutizálják, miközben figyelmen kívül hagyják a családi rendszerből származó hatásokat, és azt a testi-lelki örökséget, amely sejt szinten is befolyásolja az ember reakcióit, kapcsolatait és hitéletét. A valódi gyógyulás és szabadulás ott válik lehetővé, ahol a múlt feltárása nem öncélú marad, hanem megnyílik Isten irgalma és üdvözítő cselekvése felé.⁸⁸ A traumák feldolgozásában, a krízisek, a lét végességével szembesítő

86 Az *Embertárs* című folyóiratban a már idézett cikkekben Fodorné Ablonczy Margit és Szabóné László Lilla is hivatkoznak a Jn 9,1–3 ígeszakaszra.

87 Fodorné Ablonczy: *Örököljük a jövőt*, 233.

88 Szabóné László: *Apák ettek*, 257. A szerző a hivatkozott cikkben pasztorálpszichológiai reflexiókat fogalmaz meg Orvos Tóth Noémi *Örökölt sors* című ismeretterjesztő és önségítő könyvével kapcsolatosan. A könyv nyújtotta lehetőségek elismerése mellett hangsúlyozza a lelkigondozás szerepét a transzgenerációs traumák feldolgozásában: „A könyv a szembenézéssel túl nem tud tovább segíteni. Itt a lelkészeknek, lelkigondozóknak, lelkivezetőknek a felelőssége következik, hogy az örökség nyomasztó súlyába belebetegedett, a lét áthatolhatatlan sötéttségébe belefáradt, kétségbeesett ember előtt felragyogjon az Ige világossága, hogy bátorságot nyerjen arra, hogy beleengedje élet- és családtörténetét a Krisztusban közel jött irgalmas, mindent átvizsgáló és megtisztító tekintetbe.” – Szabóné László: *Apák ettek*, 259.

tapasztalatok megélésében is jelentős szerepe van az istenkapcsolatnak. Hézser Gábor szerint „transzcendens életperspektívával az élet határlélményei kezelhetővé válnak”.⁸⁹ Henry Cloud is megfogalmazza, hogy az egyénnek feladata az önreflexió a családi örökségei kapcsán, de „Nincs valódi és tartós változás Isten segítségével nélkül. [...] Istennel ott találkozhatunk, ahol éppen tartunk”.⁹⁰

A tranzgenerációs szemlélet alkalmazása ma különösen is indokolt a lelkigondozásban, kiemelten fontos a magyar társadalmi közegben, ahol az elmúlt évszázad megrázkódtatásai sokszor hagytak feldolgozatlan lenyomatokat. A huszadik század háborúi, diktatúrái, elhallgatásai és erőszakos törései mind olyan lelki és kapcsolati örökséget közvetítenek, amelyek ma is jelen vannak a családi dinamikákban. Mindez megerősíti azt a felismerést, hogy a tranzgenerációs kapcsolatrendezésben sok családnak ilyen jellegű segítségre is szüksége van.⁹¹ A relacionális etikára építő Böszörményi-Nagy-féle kontextuális terápia sokat segíthet a lelkigondozóknak az örökség megismerésében és mindannak az átformálásában, ami destruktív. Szemlélete alkalmazhatóságának alapot ad a következő gondolat: „Amilyen következtetésekre, szükségek elismerésére, kimondására az emberismeret, emberszeretet, nemzedékek összetett vallási öröksége és a tudomány vizsgálódásai alapján eljutott Böszörményi-Nagy Iván, az nekünk Krisztusban [...] készen áll.”⁹²

Tranzgenerációs örökségek a kazuális szolgálatokban és a lelkigondozásban

Ulrike Wagner Rau a modern társadalomban végzett kazuális szolgálatokról írt műve a tranzgenerációs hatások feldolgozásához is támpontot nyújthat. A műben nagy hangsúlyt kap az egyéni élettörténet Isten „áldás-terében” való formálódása, ennek a találkozásnak a kazuális alkalmak kiemelt lehetőségei. A kazuáliáknak a hagyományos egyháziasság háttérbe szorulásával más töltete lett. A találkozás tereivé váltak és az élettörténet elmesélésének, dekonstrukciójának és rekonstrukciójának terévé.⁹³

A kazuális szolgálatok előkészítése során családokkal találkozunk a lelkipásztor, így segítheti a családi örökséggel való foglalkozást, és felkínálhatja a mennyei örökség vigasztalását is. Támogatást nyújthat a családnak megerősödni abban, hogy az ő nemzedékről nemzedékre fonódó történetük is Isten tervében és gondviselésében bontakozik ki, és minden új generációnak lehetősége van Istenhez fordulni.

A hosszabb gyülekezeti szolgálatnak, egy gyülekezet mélyebb megismerésének az is a hozadéka lehet, hogy a lelkész a családok többgenerációs kontextusára is rálátást nyer, és ez a családpsztorációban sokat segíthet. Lelkészként érdemes

89 Hézszer: *Létezik-e „kollektív trauma”*, 211.

90 CLOUD, Henry (et al): *Családjárnk titkai. Hogyan változtassunk káros családi mintáinkon*. Budapest, Harmat Kiadó, 2021, 49.

91 Fodorné Ablonczy: *Családpsztoráció*, 149.

92 Uo., 199.

93 WAGNER-RAU, Ulrike: *Segensraum. Kasualpraxis in der modernen Gesellschaft*. Stuttgart, Kohlhammer, 2000, 73–82.

figyelembe venni az előző nemzedékek (a még belátható három-négy generáció) örökségét, mert egy gyülekezeti közösségbe tartozó család életében hosszú távon az örökségek formálásában az egyháznak is volt szerepe.⁹⁴

A családokat érintő szolgálatban azt is érdemes figyelembe venni, hogy a posztmodern kor a családok kohéziójában is változást hozott, ami az elmúlt évtizedekben egyre erősödött. A posztmodern individualizmus a családtól való eltávolodást, függetlenedést támogatja, de ez az adósságok rendezését nehezítheti és az örökségek feldolgozatlanságát vonja maga után.⁹⁵

A jegyesoktatás és a házaspárok lelkigondozása is kiváló lehetőséget kínál arra, hogy a felek rálássanak saját transzgenerációs örökségükre, és annak a jelenlegi kapcsolatukra gyakorolt hatására. A transzgenerációs örökségek tudatosítása nem csupán az önismeret elmélyítését szolgálja, hanem konkrét segítséget nyújthat a párkapcsolati konfliktusok megértésében és feloldásában is.⁹⁶ Éppen ezért különösen indokolt lenne, hogy a házasságra való felkészítés során hangsúlyt kapjon a származási családdal való kapcsolat elemzése, a családi múlt feltárása, amelyben a jegyesoktatást végző lelkipásztor fontos szerepet vállalhat.⁹⁷

A temetések kapcsán kínálkozó beszélgetések is alkalmat nyújtanak az örökséggel való foglalkozásra, az elhunyt öröksége természetesen foglalkoztatja a gyászoló családot.

ÖSSZEFOGLALÁS

A transzgenerációs szemlélet segíthet megérteni, hogy a néhány generációval korábban elszenvedett traumák milyen hatással vannak a jelenben, illetve lehetnek a jövőben. Segíthet felismerni saját viselkedésünkben, kommunikációnkban, attitűdünkben mindazt, ami nem a jelenre adott válasz, hanem titkon hordozott fájdalmas örökség, ugyanakkor a családi örökségek pozitív vetületeiben is megerősíthet. A lelkigondozó segíthet a transzgenerációs örökség feldolgozásában is, de lehetőségei ezen túlmutatnak. A transzgenerációs örökséggel való megbékélés korlátokba is ütközhet, hiszen a meg nem történtté nem tehető események, traumák, terhek hatása alól nem mindig lehet mentesülni, nagy eredmény, ha ezeket megtanulja kezelni az ember.

Az örökség fogalmának teológiai megközelítése mindezekhez új szempontokat ad. Egyrészt a keresztyén embernek nem kell megállnia a transzgenerációs örökség szemlélésénél, hanem ránézhet a nagyobb kontextusra, arra, hogy Isten gyermekeként, az Ő ajándékainak, szövetségének örököse is. Másrészt egy család története sem önmagában áll, hanem Isten akaratába ágyazottan.

A keresztyén lelkigondozó egyidejűleg látja az embert a saját családjá kontextusában és Isten gyermekeként is. Az utóbbihoz a Bibliában szereplő örökségfogalom esz-

94 Fodorné Ablonczy: *Családpasztoráció*, 140.

95 Uo., 148.

96 Ua.

97 Uo., 155–156.

katológiai vonatkozásai nyújtanak alapot. Így a kettős meghatározottság tudatában lehetőséget biztosíthat arra, hogy a lelkigondozott személy vagy család az örökségének különböző dimenzióival foglalkozzon: a családi örökségekkel (legyenek azok terhesek és károsak vagy pont értékesek) és az Isten gyermekeiként nekünk ígért örökséggel. Ha az utóbbit az előbbiekkal együtt szemléljük, akkor egyrészt könnyebben integrálhatóvá válik mindaz, ami jó, és keresztyén identitásunk megerősödhet (az identitásunk magjává válhat, hogy Isten gyermekei vagyunk, és ez stabil magot ad az identitásnak, amelyben a családból hozott örökségnek is lényeges helye van). Másrészt a nehezen hordozható családi örökségekkel is könnyebb úgy dolgozni, ha tudatosul, hogy nemcsak az meghatározó, ami a felmenőktől származik, hanem az Istennel való kapcsolat mélyülésével egyre meghatározóbbá válik az is, amit Isten ajándékozik. Hít által nemcsak földi értelemben vett örökségünk van, hanem mennyei is. A pszichológiailag megismerhető transzgenerációs örökség erre az életre nézve meghatározó, a Krisztusban nyert mennyei lelki, spirituális örökség pedig az örök életre nézve meghatározó. Ezzel a témával nemcsak az egyének, hanem a családok és tágabb közösségek egészséges működése, jóllete érdekében is érdemes foglalkozni.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ASSMANN, Aleida: Az emlékezet átalakító ereje, In: *Studia Litteraria. Irodalom- és kultúratudományi folyóirat*, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 51(2012/1–2.), (DOI: <https://doi.org/10.37415/studia/2012/51/3997>), 9–23.
- BAKÓ Tihamér – ZANA Katalin: *A transzgenerációs trauma és terápiája. A transzgenerációs atmoszféra*. Budapest, Medicina Kiadó, 2022.
- BALOGH Klára (et al.): *Transzgenerációs történetek. Örökül kapott traumák és feldolgozásuk*. Budapest, HVG Kiadó, 2021.
- BÖSZÖRMÉNYI-NAGY Iván – SPARK, Geraldine M.: *Láthatatlan lojalítások*. Budapest, Animula Kiadó, 2018.
- BÖSZÖRMÉNYI-NAGY Iván – KRASNER, Barbara R.: *A kapcsolatok kiegyensúlyozásának dialógusa*. Budapest, Coincidencia Kft., 2021.
- BROWN, Colin (szerk.): *The New International Dictionary of New Testament Theology*, vol 2. Carlisle, The Paternoster Press, 1986.
- CAULLEY, T. Scott: *Inheritance in the New Testament*, In: SAKENFELD, Katharine D. et al. (szerk.): *The New Interpreter's Dictionary of the Bible*, vol. 3, Nashville, Abingdon Press, 2006.
- EICHLER, Johannes: *Erbe, Los, Teil*, In: COENEN, Lothar (szerk.): *Theologisches Begriffslexikon zum Neuen Testament*, Wuppertal, Theologischer Verlag Rolf Brockhaus, 1967.
- EGERESI László Sándor: *Bibliai héber – magyar szótár*. Budapest, 2022.
- FEHÉRVÁRI Dóra: Bevezetés a transzgenerációs pszichoterápiába, In: Zseni Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*, Budapest, Animula Kiadó, 2020, 68–85.
- FODORNÉ ABLONCZY Margit: Örököljük a jövőt? Transzgenerációs tények és terhek mint traumatizáló örökségek, In: *Embertárs. Ökumenikus lelkigondozói és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita Kiadó, 18(2020/3.), 229–239.

- FODORNÉ ABLONCZY Margit: Van-e transzgenerációs spiritualitás? – Az „isteni matematika”, In: *Lelki éhség. Protestáns spiritualitás a 21. században*. Budapest, Kálvin Kiadó, 2021, 249–264.
- FODORNÉ ABLONCZY Margit: *Családpasztoráció. Hogyan segíthetnek a kaszualis alkalmak a családi kapcsolatok rendezésében?* Budapest, Kálvin Kiadó, 2022.
- FREUD, Sigmund: *Totem és Tabu*. Budapest, Dick Manó, 1918.
- GIERE, Samuel: *Inheritance*, In: KLAUCK, Hans-Josef (et al.) (szerk.): *Encyclopedia of the Bible and Its Reception*. Berlin, De Gruyter, 2016.
- HÉZSER Gábor: Létezik-e „kollektív trauma” – és ha nem, miért igen? – Egy összetett fogalomkonstrukció pasztorálpszichológiai megközelítése. In: *Embertárs. Ökumenikus lelkigondozói és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita Kiadó, 18(2020/3.), 203–215.
- HIEBLE Erika: Örökölt sebeink gyógyulása. Megbocsátás, közösségi traumák feldolgozása. In: *Embertárs. Ökumenikus lelkigondozói és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita Kiadó, 18(2020/3.), 216–228.
- KITTEL, Gerhard (szerk.): *Theological Dictionary of the New Testament*, Vol 3., Grand Rapids, Eerdmans, 1999.
- MORGENTHALER, Christoph: *Systemische Seelsorge*. Stuttgart, Kohlhammer, 2019.
- NÉMETH Dávid: *Isten munkája és az ember lehetőségei a lelkigondozásban*. Budapest, Kálvin Kiadó, 1993.
- NYIRI Balázs: Trauma, transzgenerációs történelmi traumák, emlékezés. In: Zseni Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*, Budapest, Animula Kiadó, 2020, 39–67.
- SCHÜTZENBERGER, Anne Ancelin: *Ős-szindróma. Transzgenerációs pszichoterápia és a családja rejtett kötelei*. Budapest, Medicina Kiadó, 2016.
- SOMOGYI Erika: Transzgenerációs munka lehetőségei egyéni hipnoterápia keretében. In: Zseni Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*. Budapest, Animula Kiadó, 2020, 183–212.
- SZABÓNÉ LÁSZLÓ Lilla: Apák ettek egest, fiak foga vásott el tőle?! In: *Embertárs. Ökumenikus lelkigondozói és mentálhigiénés folyóirat*, Budapest, Jezsuita Kiadó, 18(2020/3.), 251–260.
- SZEMEREY Márton: Harmad és negyedíziglen – a nemzedékek közötti traumaátadás mechanizmusai. In: Zseni Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*, Budapest, Animula Kiadó, 2020, 7–38.
- WAGNER-RAU, Ulrike: *Sebensraum. Kasualpraxis in der modernen Gesellschaft*. Stuttgart, Kohlhammer, 2000.
- WEISS, Helmut: *Lelkigondozás – Szupervízió – Pasztorálpszichológia*. Kolozsvár, Exit Kiadó, 2011.
- ZSENI Annamária: Életszöttek motívumok. In: Zseni Annamária (szerk.): *Sorsunk rejtett kódjai*, Budapest, Animula Kiadó, 2020.